

94(497.11)"1928/1930"
050(497.11)"1928/1930"

Стефан НОВИЧИЋ
историчар, Горачићи
novicicss18@gmail.com

ХАЈДУК ДИМИТРИЈЕ ЧУМИЋ И ЊЕГОВА ДРУЖИНА (1928–1930)

АПСТРАКТ: У време када је прва југословенска држава пролазила кроз свој први турбулентни и неизвесан период, уочи и након атентата у Народној скупштини 1928. године, на простору два њена округа (Ужичком и Рашком) крстарила је разбојничка дружина хајдука Димитрија Чумића. Иако је имала локални карактер, њени корени били су у оштрим финансијским проблемима државе, односно њеној становништва, али и у традицији краја у којем је обитавала. Епилог приче био је највећи судски процес у Чачку у међуратном периоду, о коме је оштрино и редовно извештавала и београдска штампа.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: хајдучија, разбојници, Димитрије Чумић, Првостепен суд у Чачку, Драгачевски срез, Ужички округ, Рашки округ

Уједињењем већине јужнословенских народа 1. децембра 1918. године у Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца, њихове пређашње особености нису нестале преко ноћи. Штавише, у неким крајевима у друштвеном и културном смислу XIX век је још увек трајао. На примеру Чачанског и Ужичког округа овај тренд можемо видети по распрострањености хајдучије која је у прошлости била дубоко укореењена у овим крајевима. Током преломних догађаја у животу прве југословенске државе, када је она одлучивала о свом опстанку, уочи и након атентата у Народној скупштини 1928. године, становништво поменуто два округа терорисала је разбојничка дружина хајдука Димитрија Чумића.

Чумић је око себе окупио велику дружину саучесника и јатака. Са њом је крстарио по срезовима Ужичког и Рашког округа, са посебним нагласком на Драгачевски срез Рашког округа, одакле су били његови главни саучесници. У овом срезу Чумићева дружина

била је и откривена, а тамошњи срески начелник спровео је истрагу и, уз помоћ околних среских начелника, похватио све Чумићеве другове и јатаке, док је сам Чумић био издан и убијен од стране свог блиског сарадника.

Чумићевој дружини суђено је крајем пролећа 1930. године у највећем чачанском судском процесу након завршетка Великог рата.¹ Пред веће Чачанског првостепеног суда изведена су 43 окривљена, којима се на терет стављало 23 кривична дела – 17 теже природе са два убиства и шест лакших. Сва дела била су саучесништво и јатаковање у разбојништвима, током којих је оштећенима отето преко 130.000 динара. За овај процес, али и саме потере и хапшења, владала је велика заинтересованост, како на локалном, тако и на државном нивоу, пошто су београдски листови *Политика* и *Време* редовно извештавали о свим догађајима. Велики допринос

[1] М. П., „У Чачку је почео претрес члановима Чумићеве разбојничке банде“, *Време*, 27. мај 1930, 7.

оволикој заинтересованости, пре свега на локалном нивоу, дало је и то што су у везу са хајдуцима уплитане и поједине познате и цењене личности из овог краја.

Документација Првостепеног суда у Чачку уништена је непосредно након Другог светског рата, тако да смо у реконструкцији хајдучије и судског процеса ограничени искључиво на новинске чланке у горе поменутих новинама.

Са коначним и трајним турским освајањем Балкана, а самим тим и српских земаља током XV века, на овом простору почињу да се јављају хајдуци – локални одметници и разбојници, појединачни или у дружинама. Њихови мотиви за одметништво били су у основи економске и социјалне природе, у циљу стицања финансијске користи, а код највећег дела њих важан фактор био је и антитурски отпор који је чешће био секундарни и подразумевајући.² Ипак, народна традиција опевана уз гусле, тражила је своје архијунаке у борби против турског јарма, па су хајдуци у епским песмама глорификовани до највиших моралних и националних висина и тиме добили важно место у нашој националној традицији.

Посебну експанзију хајдучија је добила у преломним деценијама са конца XVIII и почетка XIX века, почевши од Кочине крајине (1788–1791), а са зенитом у периоду владавине хаџија (1801–1804). Након избијања Првог српског устанка (1804–1813), хајдуци подижи барјак и народ у борби за слободу, након чега се највећи део њих враћа у оквире закона који се тада оличавао у вољи вође устанка Ђорђа Петровића Карађорђа. Пропашћу устанка и повратком Турака, хајдучија се опет јавља и није престајала ни након Другог српског устанка (1815), те је кнез Милош Обреновић у својој првој владавини (1815–1839) морао у

континуитету и оштро да сузбија ову појаву. Успостављањем српске власти, хајдучија са себе скида плашт националне борбе за слободу и остаје само у одељу разбојништва и личне користи.³

Током прве владавине кнеза Милоша хајдучија је у највећој мери сузбијена на простору целе Кнежевине, осим на њеном југозападу – простору Ужичког и Чачанског округа.⁴ Тако ће овај предео остати надалеко познат по хајдуковању, чијем настанку су погодвали географски предео преплављен планинским рељефом и густим шумама (одличан за скривање) и менталитет становништва махом придошлог из западне миграционе струје – Херцеговина, Црна Гора, Стари Влах (склоног екстремизму и непокорности). Са друге стране, можда и најважнији узрочник појаве била је слаба државна управа проузрокована великим ретко насељеним административним областима, очајне комуникације, лош квалитет и бројно стање чиновника и полиције, укратко – недовољна државна контрола становништва.⁵ Свој врхунац хајдучија је у овом крају, али и целој Краљевини Србији, достигла током последње две деценије XIX века. На простору Чачанског и Рудничког округа у периоду од 1894. до 1896. године од хајдучке руке страдало је најмање 21 лице, док је са друге стране убијено око 20 хајдука.⁶ Врхунац борбе против ових разбојника био је један од највећих судских процеса у српској историји, одржан у Чачку у јесен 1897. године, када је пред Првостепени суд изведено 96 окривљених, међу којима пет хајдука, од којих је најозлоглашенији био „горски цар” Милан Бркић, који су окривљени за 180 кривичних дела у 113 предмета. Сведока је било 1300. Ослобођено је свега 25 лица, док су на смртну казну осуђена четири хајдука

[2] Оливера Милосављевић, *Горски цареви : хајдучија у Чачанском и Рудничком округу у другој половини 19. века* (Чачак : Међуопштински историјски архив, 2016), 7-8.

[3] О. Милосављевић, *Горски цареви*, 7-8.

[4] О. Милосављевић, *Горски цареви*, 11.

[5] О. Милосављевић, *Горски цареви*, 28-29.

[6] О. Милосављевић, *Горски цареви*, 298-299.

и два саучесника.⁷ Овим процесом завршен је најжешћи хајдучки период, али хајдучија није до краја сузбијена, мада је била доста слабијег интензитета.⁸

И током XIX века Драгачево је важило за чвор хајдучких путева у два поменута округа и било је страх и трепет околном становништву. Тако је Дојчило Митровић из Чачка за лист *Полићика* 1929. написао да је код становништва још већи страх од Чумића уследио када је постало јасно да је његов центар у Драгачеву, које је имало целе породице са историјом хајдука и јатака.⁹

Након завршетка Великог рата и уједињења, простор предкумановске Србије био је девестиран људским жртвама и ратним разарањима. Опустошена и привредно онеспособљена до крајњих граница, њој је била неопходна велика економска обнова. Подстицај је пронађен у инфлаторној политици и штампању новца у периоду од 1919. до 1922. године, што је уз отварање великог југословенског тржишта довело до привредне конјектуре. Међутим, овај привредни раст заснован на инфлацији није био здрав и одржив, па је министар финансија Милан Стојадиновић 1923. године отпочео процес стабилизације динара и буџета путем дефлаторне политике и нових пореских наме-та.¹⁰ Динар је постао стабилан и јачи, а буџет у суфициту, али су се негативне последице осетиле у мању новца и скоку камата. Ове последице, између осталог, даље су водиле ка престанку привредне конјектуре већ током

1923. године и смањењу цена на велико, што је негативно утицало на српску привреду.¹¹

Током послератних година, сељак је, не би ли обновио предратну производњу, био принуђен да се задужује, често ни не гледајући колика је камата, верујући да ће конјектура пољопривредних производа потрајати.¹² Ипак, 1925, из више разлога, не само монетарних, долази и до престанка конјектуре пољопривредних производа.¹³ Иако је она овде трајала дуже него у другим гранима привреде,¹⁴ није била довољна да сељак осети све његове благодати. Њеним заустављањем, односно смањењем цена а самим тим и прихода, сељак није могао вратити своје дугове према повериоцима нити измирити своје увећане обавезе према држави. Тако су, не би ли дошли до потребног новца, сељаци били приморани да на тржиште износе и оно што су остављали за прехрану свог домаћинства. Како су продали све своје залихе и сами су врло брзо постали купци пољопривредних производа, па су се поново морали неповољно задуживати. Ова спирала задуживања водила је сељаке у велику дужничку кризу, те су многе породице доспеле на ивицу егзистенције.¹⁵

У оваквим околностима, појава раширене хајдучије на простору Ужичког и Чачанског округа не треба нарочито да чуди. На хајдучки позив и јатаковање у овим крајевима гледало се на посебан начин, па се на њих није тешко одлучивало. Традиција и епске песме овде су и даље имале велики утицај, па је тако и један гуслар био окривљен и осуђен за саучесништво

[7] О. Милосављевић, *Горски цареви*, 296-297.

[8] О. Милосављевић, *Горски цареви*, 333.

[9] Дојчило Митровић, „Велики лов начелника среза драгачевског”, *Полићика*, 10. октобар 1929, 9.

[10] Бошко Мијатовић, „Економска полићика и конјунктура у Југославији 1919–1925. године”, *Економска криза : њорекло и исходи*, зборник радова с научног скупа „Криза : порекло и исходи” одржаног у САНУ 20. априла 2010. године, ур. Часлав Оцић (Београд : САНУ, 2018), 74-75; 79-82.

[11] Бошко Мијатовић, „Економска политика и конјунктура у Југославији 1919-1925. године”, 85-87.

[12] Момчило Исић, „Аграрна криза у Србији, 1925–1935.”, *Економска криза : њорекло и исходи*, зборник радова с научног скупа „Криза : порекло и исходи” одржаног у САНУ 20. априла 2010. године, ур. Часлав Оцић (Београд : САНУ, 2018), 94.

[13] М. Исић, „Аграрна криза у Србији, 1925–1935.”, 91-92.

[14] Б. Мијатовић, „Економска политика и конјунктура у Југославији 1919–1925. године”, 85.

[15] М. Исић, „Аграрна криза у Србији, 1925–1935.”, 94.

у разбојништвима.¹⁶ Да је економска криза била главни и непосредни мотив за разбојништва и јатаковање, видело се у исказима окривљених већ током првих истражних испитивања у Гучи.¹⁷

Димитрије Чумић рођен је у Алином Потоку у Златиборском срезу Ужичког округа, највероватније током претпоследње деценије XIX века, пошто је током разбојништва имао око четрдесетак година.¹⁸ Према извештају Дојчила Митровића за београдску *Полицију*, Чумић је био развијен, снажан човек, обријане браде. Причао је брзо, а при вршењу разбојништва био је доста опрезан и дрзак. Такође се облачио и у ношњу краја у који је долазио да врши разбојништва. Међу народом је владало веровање да му метак не може ништа, што је иначе било често мишљење код становништва о хајдуцима и изузетним личностима.¹⁹

Чумић се у хајдуке одметнуо најкасније током окупације. Током овог периода био је ухваћен од стране окупационих власти и смештен у притвор Ужичког среза. Међутим, из њега успева да побегне након петнаест дана, те се поново одметнуо. Још током овог периода чинио је разбојништва због којих је и доспео у притвор Ужичког среза. Да његово хајдуковање највероватније није било из националних побуда сведочи то да је он у шуми остао и након ослобођења октобра 1918. године. Потере за њим настављене су и даље, да би коначно био ухапшен током 1919. године и спроведен Ужичком суду. Након

овог хапшења одговарао је за разбојништво над Јулком Лазаревић, удовицом из Вионице (Моравички срез), али није познато да ли је до овог кривичног дела дошло пре или након ослобођења. Чумић је за ово разбојништво добио малу казну, те се убрзо поново нашао на слободи.²⁰

Друго разбојништво из времена окупације за које је највероватније био одговоран било је убиство Милована Радовића из Равна (Златиборски срез), веома угледног човека из овог краја и председника тамошње општине. До овог злочина дошло је септембра 1918. године, када је Чумић са групом другова напао кућу поменутог Милована. Овај се испрва сакрио у собу и бранио секиром, али када су разбојници дали „бесу“ (реч) да га неће мучити, он је изашао пред њих и чак се са њима поздравио. Ипак, разбојници су га убрзо везали и почели пљачкати (украли су око 4000 динара, 900 аустроугарских круна, златно прстење, сат и табакеру). Како нису били задовољни пленом, Милована су почели тући кундацима, након чега је он пао у несвест и убрзо преминуо.²¹ Оптужени за ово дело током 1932. и 1933. године, а на сведочење Димитрија Драшкића из Северова, блиског Чумићевог друга, били су Влајко Ђурчић Ђурка из Нове Вароши (Трудова), познати четник из Првог светског рата²², а на почетку Другог светског рата и војвода златарски у покрету отпора пуковника Драгољуба Михаиловића,²³ Радич Нешковић из Прилика, Митар Драшкић и Миладин Богдановић (у злочину је наводно учествовао и у време суђења покојни Симеун Миловановић

[16] Био је то гуслар Светозар Павловић из Котраже, који је идући по разним местима и кафанама прикупљао и јављао Чумићу ко има новца (Аноним, „Најсвирепије Чумићево дело“, *Време*, 29. мај 1930, 7; Д. Митровић, „Оптужени и даље све поричу“, *Полишика*, 29. мај 1930, 7).

[17] Дојчило Митровић, „Велики лов начелника среза драгачевског“, *Полишика*, 10. октобар 1929, 9; Аноним, „Четрдесет и три хајдука и јатака“, *Полишика*, 26. мај 1930, 7.

[18] Дојчило Митровић, „Велики лов начелника среза драгачевског“, *Полишика*, 10. октобар 1929, 9.

[19] Дојчило Митровић, „Велики лов начелника среза драгачевског“, *Полишика*, 10. октобар 1929, 9.

[20] М. П., „У Чачку је почео претрес члановима Чумићеве разбојничке банде“, *Време*, 27. мај 1930, 7.

[21] М. А., „Хајдучки јатак, члан дружине Чумићеве, открива један свиреп злочин из доба окупације“, *Време*, 3. новембар 1932, 5.

[22] М. А., „Преокрет у истрази поводом свирепог убиства у Равнима“, *Време*, 1. јануар 1933, 8; Бошко Б. Копуновић, „Буковик и околина у Првом светском рату“, *Савиндан 24* (Пријепоље: Милешевски културни клуб „Свети Сава“, 2014), 22-23.

[23] Salih Selimović, „Sjencički kraj 1941. godine“, *Zbornik Janković VI*, br. 7 (2022), 141, <https://hrcak.srce.hr/file/444232> (преузето 11. 3. 2024)

из Крушчице). Сви поменути били су на крају ослобођени због недостатка других доказа да су у овом разбојништву учествовали.²⁴

Последње разбојништво Чумићево за време окупације за које знамо било је извршено над оцем Филипа Јевђића из Северова (Ариљски срез), хајдуковим каснијем блиским сарадником. Овом приликом, Чумић је Филиповом оцу одузео 1000 круна.²⁵

Каква је Чумићева судбина у првим годинама Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца није сасвим јасно. У првом чланку о њему у листу *Време*, у коме је његово име погрешно наведено, помиње се да је 1926. био приведен у Ужички првостепени суд, али је након три месеца успео да из њега побегне.²⁶ Према каснијем писању М. Петронијевића из Чачка за исти лист, Чумић се у хајдуке одметнуо око 1923, али у прве три године није вршио разбојништва, већ је мирно живео у Драгачеву, скупљајући око себе јатаке и сараднике.²⁷ Према истом чланку из *Времена*, нова разбојништва Чумић је са својом дружином почео да врши „пре три године”, дакле око 1926. године. Дојчило Митровић у *Полицици*, у свом првом чланку о Чумићу, наводи да је прву разбојничку дружину основао у Мочионици (Ариљски срез), међутим без временске одреднице, док у наставку наводи нека од дела која су се десила тек 1929. године.²⁸

[24] М. А., „Преокрет у истрази поводом свирепог убиства у Равнима”, *Време*, 1. јануар 1933, 8; Аноним, „Један тајанствени злочин извршен пре 10 године пред Ужичким судом”, *Време*, 4. март 1933, 5; Аноним, „Оптужени Ђурчић и другови ослобођени као невини”, *Време*, 5. март 1933, 14.

[25] Д. Митровић, „Суђење јатацима и друговима хајдука Чумића”, *Полицика*, 27. мај 1930, 7.

[26] Аноним, „Сукоб жандарма и одметника Милана Чумића у срезу драгачевском”, *Време*, 30. септембар 1929, 6.

[27] М. Петронијевић, „Разбојник Димитрије Чумић имао је банду која је бројала преко 50 чланова”, *Време*, 6. октобар 1929, 7; Дојчило Митровић у свом првом чланку наводи да је Чумић у Драгачево стигао у јесен 1928. године, што извесно није тачно, јер је и пре тога по овом крају вршио разбојништва (Дојчило Митровић, „Велики лов начелника среза драгачевског”, *Полицика*, 10. октобар 1929, 9).

[28] Дојчило Митровић, „Велики лов начелника среза драгачевског”, *Полицика*, 10. октобар 1929, 9.

Према увиду у све чланке, како у *Времену*, тако и у *Полицици*, као и у списак дела која се оптужницом стављају на терет овој дружини, најстарија разбојништва датирају из прве половине 1928. године. Тако лист *Време* од дописника из Ужица доноси податак да се Чумић у хајдуке одметнуо фебруара 1928. године, када је извршио разбојништво над Петром Јефтићем из Избичња (Нововарошки срез). Током ове пљачке Јефтић је убијен, а иначе је био рођак великог жупана Ужичке области Велимира Јефтића, који је након његове смрти покренуо истрагу која дуго није давала видљиве резултате.²⁹ Ово дело се касније није нашло на списку дела која се стављају на терет Чумићевој дружини на суђењу у Чачку, што може значити да га је извршио само Чумић, да нико од саучесника није пронађен или да га је решавао или већ разрешио суд у Ужицу.

Након овог дела долазимо до првог разбојништва које се касније нашло на чачанском процесу, од кога надаље имамо знатно више података, како о начину извршења злочина, тако и о учесницима у истом. Ово разбојништво одиграло се у ноћи између 30. априла и 1. маја 1928. године у селу Буковици (Жички срез), када је опљачкан Гајо Драгутиновић, стар око 80 година. Према његовом сведочењу, пред одлазак на спавање у кућу је улетела група маскираних разбојника која га је извела напоље и под претњом тражила новац. Гајо је пристао све да им да и по повратку у кућу предао им је 6120 динара. Међутим, како су разбојници тражили још, почели су га тући кундацима и претити да ће дете бацити у ватру. Према писању *Полицике* разбојници су у једном моменту заиста узели Гајово једногодишње мушко унуче и бацили га у жар на огњишту, након чега је у кући настао метеж и вика, због које су разбојници морали побећи, у страху да ће привући пажњу комшилука.

[29] Аноним, „Злогласни хајдук Димитрије Чумић убијен је док је славио своју славу Светог Тому”, *Време*, 21. октобар 1929, 3.

Међутим, није јасно зашто бачено дете није поменуто и у листу *Време*, као ни каква је била његова судбина, тј. да ли је настрадало. Лист *Време* уз поменутих 6120 динара (они наводе 6200), додају и 1630 нежигосаних и 1000 жигосаних аустроугарских круна, као и разне ствари од веће вредности. За ово дело били су оптужени, а касније нису ослобођени свих оптужби, Рајко Радосављевић, Светозар Павловић, Чедомир Радојичић, Ранисав Јоровић и Војислав Павловић.³⁰

Велика непознаница остаје да ли је унуче Гаја Драгутиновића од повреда умрло. У оптужници се наводи да се разбојницима суди за два убиства, али се у новинским чланцима поред овог могућег случаја убиства појављује само још једно, овога пута са сигурним смртним исходом. Занимљиво је и то да су управо ова два случаја на процесу у Чачку претресана као последњи од 17 теже природе, с тим да је случај Гаја Драгутиновића био последњи.

Након овог дела кренула је спирала нових разбојништава. Редом су опљачкани, а први међу њима и убијен Јовица Анђелић из Гуче 8/9. јула 1928,³¹ Јован Милићевић из Мажића 28/29. јула 1928.³² и Чедомир Димитријевић из Гуче 4. новембра 1928. године.³³ Зиму 1928/1929. Чумић је провео у Драгачеву,³⁴ а током ње извршиће разбојништво над Димитријем Грујовићем из Лознице 13/14.

[30] М. Петронијевић, „Суђење разбојницима Чумићеве банде у Чачку”, *Време*, 1. јун 1930, 9; Д. М., „Суђење дружини хајдука Чумића”, *Полишка*, 2. јун 1930, 8.

[31] М. Петронијевић, „Разбојник Димитрије Чумић имао је банду која је бројала преко 50 чланова”, *Време*, 6. октобар 1929, 7; Дојчило Митровић, „Велики лов начелника среза драгачевског”, *Полишка*, 10. октобар 1929, 9; Д. М., „Оптужени се упорно бране”, *Полишка*, 31. мај 1930, 10.

[32] Аноним, „Четврти дан суђења члановима Чумићеве банде у Чачку”, *Време*, 31. мај 1930, 7; Д. М., „Оптужени се упорно бране”, *Полишка*, 31. мај 1930, 10; Аноним, „Четврти дан суђења члановима Чумићеве банде у Чачку”, *Време*, 31. мај 1930, 7.

[33] М. Петронијевић, „Разбојник Димитрије Чумић имао је банду која је бројала преко 50 чланова”, *Време*, 6. октобар 1929, 7; Д. М., „Оптужени се упорно бране”, *Полишка*, 31. мај 1930, 10; Аноним, „Четврти дан суђења члановима Чумићеве банде у Чачку”, *Време*, 31. мај 1930, 7.

[34] Дојчило Митровић, „Велики лов начелника среза драгачевског”, *Полишка*, 10. октобар 1929, 9.

или 14/15. јануара 1929,³⁵ а на пролеће и над Рисимом Тутуновићем из Радаљева 17. априла 1929. године.³⁶ Од свих поменутих најгоре је прошао Јовица Анђелића из Гуче (Драгачевски срез), који се по свој прилици разбојницима супротставио и оружаним путем. Код њега разбојници на крају нису ништа пронашли, а Јовица је претучен и од задобијених рана сутрадан преминуо. За ово дело прво је било суђено Јовичиној удовици Стоји, која се наводно на убиство одлучила због љубавне везе са непознатим човеком, али је на процесу ослобођена због недостатка доказа.³⁷

Највећи плен Чумић и другови узели су од Чедомира Димитријевића из Гуче коме су отели 7600 динара, чаур кајмака и 14 обвезница ратне штете, што је све у вредности од око 12.000 динара. Димитрију Грујовићу из Лознице (Трнавски срез) отето је 2050 динара, један тестамент и једна тапија, док је Јовану Милићевићу из Мажића (Прибојски срез) отета само једна сребрна огрлица, пошто су разбојници због велике буке укућана морали да побегну пре него што су узели већи плен.

Изузетно сликовит је опис разбојништва над Рисимом Тутуновићем из Радаљева (Моравички срез). Око осам часова увече, 17. априла 1929, када су укућани сели да вечерају, у дворишту су се зачули пси, а у кућу је убрзо ушао један маскирани разбојник са упереном пушком, који је нешто опсовао и наредио укућанима да ћуте. Након тога су ушла још два маскирана разбојника који су Рисиму (који је према *Времену* тада спавао у својој соби) ставили цев под грло и тражили новац, након чега су га одвели у подрум и везали. Разбојници су претресли

[35] Аноним, „Ниједан од оптужених не признаје дело”, *Време*, 28. мај 1930, 5; Д. Митровић, „Суђење друговима и јатацима хајдука Чумића”, *Полишка*, 28. мај 1930, 8.

[36] Аноним, „Ниједан од оптужених не признаје дело”, *Време*, 28. мај 1930, 5; Д. Митровић, „Суђење друговима и јатацима хајдука Чумића”, *Полишка*, 28. мај 1930, 8.

[37] Аноним, „Оптужена за убиство мужа, Стоја Анђелић пуштена као невина”, *Време*, 3. новембар 1928, 3. Овде се као време извршења злочина помиње ноћ између 7. и 8. октобра.

целу кући у Рисиму однели сав новац, тачније 8780 динара, као и разне друге ствари, међу којима и једну пушку.

Уз Чумића у овим злочинима највише су учествовали Ранисав Јоровић из Криваче (једино није учествовао у разбојништву у Мажићима) и Рајко Радосављевић (није учествовао ни у једном разбојништву у Гучи). Поред њих, као оптужени за поједина од наведених дела још су седели, а касније нису ослобођени, Димитрије Драшкић из Северова, Чедомир Радојичић из Трешњевице, Војислав Павловић из Живице и Петар Бујошевић (окривљен само за Рисима Тутуновића, највероватније није учествовао ни у овом разбојништву, већ је само носио храну Чумићу). Са друге стране, као јатаци били су оптужени Велимир Јоровић из Лисе (разбојништво у Радаљеву), Спиридон Кузељевић из Доброселице, Михаило Ј. Ђуровић из Добриловића и Михаило Л. Ђуровић из Голеша (сва тројица за разбојништво у Мажићима). Оптужених за ова дела било је више, али они нису наведени, пошто су на суду били ослобођени свих оптужби.

Прекретница у хајдуковању Чумића и дружине било је разбојништво почињено над Тихомиром Главоњићем из Виче (Драгачевски срез) у ноћи 12. маја 1929. године. Током ове пљачке Тихомир је тешко испребијан кундацима, тако да 20 дана није могао да се опорави, а отето му је 6000 динара, 60 динара у сребру, 4 ратне штете, један револвер, један француски карабин и један цепни часовник, све укупно у вредности од 9780 динара. Након извршене пљачке разбојници су отишли у кафану Крстомира Чакаревића у Котражи.³⁸ Иако су запретили Тихомиру да никоме ништа не пријављује, он је сутрадан случај пријавио у Гучи. Тако је управо овај догађај покренуо начелника Среза драгачевског Милана Радивојевића да покрене истрагу са циљем проналаска

ове разбојничке дружине, којој је ово био већ трећи злочин у Драгачеву за мање од годину дана.³⁹

Током 10. и 11. октобра 1929. године за овај случај вођен је посебан процес пред Првостепеним судом у Чачку. За ово дело били су тада оптужени Петар Милосављевић из Трнаве, Милан Ружичић из Горачића, Душан Ковачевић из Рогаче, Гвозден Шипетић из Граба, Ранисав Јоровић из Криваче и Војислав Павловић из Живице. Међутим, у међувремену, током истраге у Гучи против Димитрија Чумића, у рукама среског начелника већ су били Рајко Радосављевић и Чедомир Радојичић, који су признали да су учествовали у пљачки над Тихомиром Главоњићем, а исто дело признала је и жена Ранисава Јоровића, Милева, и то као подстрекивач свог мужа у овом злочину. Другог дана процеса донета је пресуда по којој се као невин ослобађа Гвозден Шипетић, док је остало петоро предато начелнику Среза драгачевског у оквиру поменутих шире истраге о хајдуку Чумићу.⁴⁰ Међутим, они касније нису оптужени за овај случај, осим Ранисава и Милеве Јоровић. Да су у овом разбојништву, поред Чумића, учествовали, на главном процесу у Чачку крајем маја 1930. били су оптужени Рајко Радосављевић, Чедомир Радојичић и Филип Јевђић, док су поменути супружници Ранисав и Милева Јоровић били теређени као јатаци.⁴¹ Пошто пресуда није сачувана, можемо само констатовати да су сви од наведених осуђени на максималне или високе казне, осим Милеве, којој је било одређено

[39] М. Петронијевић, „Суђење јатацима и члановима Чумићеве разбојничке банде у Чачку”, *Време*, 11. октобар 1929, 7; М. П., „У Чачку је почео претрес члановима Чумићеве разбојничке банде”, *Време*, 27. мај 1930, 7; Д. Митровић, „Суђење јатацима и друговима хајдука Чумића”, *Полишика*, 27. мај 1930, 7.

[40] М. Петронијевић, „Суђење јатацима и члановима Чумићеве разбојничке банде у Чачку”, *Време*, 11. октобар 1929, 7; Аноним, „Пресуда јатацима и члановима Чумићеве разбојничке банде”, *Време*, 12. октобар 1929, 6; М. П., „У Чачку је почео претрес члановима Чумићеве разбојничке банде”, *Време*, 27. мај 1930, 7.

[41] М. П., „У Чачку је почео претрес члановима Чумићеве разбојничке банде”, *Време*, 27. мај 1930, 7; Д. Митровић, „Суђење јатацима и друговима хајдука Чумића”, *Полишика*, 27. мај 1930, 7.

[38] Д. Митровић, „Суђење јатацима и друговима хајдука Чумића”, *Полишика*, 27. мај 1930, 7.

две године робије и две године губитка часних права, највероватније само за ово дело, пошто се не помиње у другим случајевима.

Већ из приложених разбојништава може се видети да је терен на коме је Чумић деловао био изузетно велики. За читав период свог хајдуковања вршио је разбојништва на територији Рашке и Ужичке области, односно у Жичком, Драгачевском, Златиборском, Ариљском, Прибојском и Нововарошком срезу.⁴² Географске одлике овог простора додатно су ишле на руку хајдуковању, па су због њих напори власти усмерени ка хватању преступника били отежани. Тако је, и поред вођења истраге од стране ужичког великог жупана Јефтића, а и од начелника драгачевског Милана Радивојевића, Чумићева банда врхунац свог безакоња доживела управо у лето 1929. године. Тада је, од 25. јуна до 20. септембра, извршено чак 10 разбојништава.

Веће пљачке биле су над Миливојем Вучићевићем из Сивчине (Моравички срез) 25/26. јуна 1929, коме је украдено 2000 динара и ствари у вредности од око 3000 динара,⁴³ а десетак дана касније (8. јула) опљачкан је Радиша Виторовић из Беле Реке коме је украдено 6000 динара, четири обвезнице ратне штете и друге ствари.⁴⁴ Обраду Стојковићу из Лорета (Пожешки срез) 15. августа одузето је 2189 динара, а његовој снахи Косари око 1500,⁴⁵ да би два дана касније (17. августа) била опљачкана и удовица Драга Јовановић из Сврачкова, којој је отето 1900 динара.⁴⁶

[42] Аноним, „43 члана Чумићеве разбојничке банде предати су чачанском Првостепеном суду”, *Време*, 22. јануар 1930, 6.

[43] Д. Митровић, „Суђење јатацима и друговима хајдука Чумића”, *Полишка*, 27. мај 1930, 7; М. П., „У Чачку је почео претрес члановима Чумићеве разбојничке банде”, *Време*, 27. мај 1930, 7. У *Времену* се вероватно због грешке у куцању као датум извршења дела наводи 24/25. јануар 1919. године.

[44] Д. Митровић, „Суђење друговима и јатацима хајдука Чумића”, *Полишка*, 28. мај 1930, 8; Аноним, „Најсвирепије Чумићево дело”, *Време*, 29. мај 1930, 7.

[45] Д. Митровић, „Суђење друговима и јатацима хајдука Чумића”, *Полишка*, 28. мај 1930, 8; Аноним, „Ниједан од оптужених не признаје дело”, *Време*, 28. мај 1930, 5.

[46] Д. Митровић, „Оптужени и даље све поричу”, *Полишка*, 29. мај 1930, 7; Аноним, „Најсвирепије Чумићево дело”, *Време*, 29. мај 1930, 7.

Већа пљачка извршена је над Радомиром Никшићем из Доњег Дупца, коме је 31. августа одузето 10.000 динара, ролна сукна и друге ствари, а уз то му је просуто и буре ракије.⁴⁷ Две највеће пљачке биле су над Савом Пиљојчићем из Рођевића 1. августа када су му узели 13.000/14.000 динара и друге ствари у укупној вредности од око 17.000 динара⁴⁸ и Вулом Василићем из Дебеље коме су 20. септембра отели око 50.000 динара.⁴⁹

Мањи плен однели су приликом пресретања на путу Јавор – Ивањица Авдула Јездића, Абита Шаљића и Бећира Прашовића 24/25. јула 1929. (Авдулу 30, а Абиту 50 динара),⁵⁰ затим приликом пљачке председника општине Гавра Тимотијевића из Јелендола (Пожешки срез) 14/15. августа 1929. (400 динара)⁵¹ и Андрије Илића из Горобиља (Пожешки срез) 19/20. септембра 1929. године (300 динара).⁵²

Од свих Чумићевих пљачки, по својој уносности највише се истиче она почињена 20. септембра 1929. године (последња позната) над Вулом Василићем из Дебеље (Нововарошки срез), коме је отето 50.000 динара. Према сведочењима окривљених, најмање два пута су ишли да га опљачкају, али су одустајали, пошто је једном током пута један од

[47] Аноним, „Разбојништво у Доњем Дупцу”, *Полишка*, 30. мај 1930, 7; Аноним, „Четврти дан суђења члановима Чумићеве банде, у Чачку”, *Време*, 31. мај 1930, 7.

[48] Т. П., „Маскирани разбојници после зверског мучења изнуђавају једном домаћину 15.000 динара”, *Време*, 4. август 1929, 7; М. К., „Разбојништво у селу Рођевићу”, *Полишка*, 5. август 1929, 8; Д. Митровић, „Оптужени и даље све поричу”, *Полишка*, 29. мај 1930, 7; Аноним, „Најсвирепије Чумићево дело”, *Време*, 29. мај 1930, 7.

[49] Д. Митровић, „Оптужени и даље све поричу”, *Полишка*, 29. мај 1930, 7; Аноним, „Најсвирепије Чумићево дело”, *Време*, 29. мај 1930, 7.

[50] Д. Митровић, „Суђење друговима и јатацима хајдука Чумића”, *Полишка*, 28. мај 1930, 8.

[51] Дојчило Митровић, „Велики лов начелника среза драгачевског”, *Полишка*, 10. октобар 1929, 9; Д. Митровић, „Суђење друговима и јатацима хајдука Чумића”, *Полишка*, 28. мај 1930, 8; Аноним, „Ниједан од оптужених не признаје дело”, *Време*, 28. мај 1930, 5.

[52] Д. Митровић, „Суђење друговима и јатацима хајдука Чумића”, *Полишка*, 28. мај 1930, 8; Аноним, „Ниједан од оптужених не признаје дело”, *Време*, 28. мај 1930, 5.

њих сломио ногу, а други пут је сам Чумић рекао да га не пљачкају, јер је петао закукуракао пет пута.⁵³ Овај злочин упечатљив је још више по томе што су окривљени сведочили да је Чумић овим чином само вратио део новца који је он Василићу поклатио током окупације. Према њиховом сведочењу, Вуле је хајдучима понудио да преноће и да им закоље јагње. Уз то, при њиховом одласку, Чумић му је рекао да му спреми још 50.000 динара, јер му је он дао 100.000, на шта му је овај одговорио: „Ваљда ћеш доћи код мене на зимовник, па ћу ти их онда дати.”⁵⁴

У свим овим пљачкама учествовао је Димитрије Чумић, док се поред њега најчешће јавља Чедомир Радојичић (шест пута), затим по пет пута Рајко Радосављевић и Димитрије Драшкић, три пута Крстомир Чакаревић, по два пута Арсеније Јоковић и Миле Видић, а по једном Драгојло Драшковић, Иван Миливојевић, Милија Миливојевић, Периша Луковић, Перко Пантелић, Саво Поповић, Светозар Павловић и Филипа Јевђић (нису наведена имена оних који су били оптужени, а касније ослобођени свих оптужби).

Највећи део разбојништава Чумића и осталих пратило је мучење оштећених, неретко доста свирепо. Само они који су одмах износили велике своте новца могли су се надати „јефтином” третману. Оштећени су најчешће испребијани кундацима, док је најекстремнији вид мучења свакако било печење усијаним гвожђем које су на својој кожи осетили Радомир Никшић из Доњег Дупца (Драгачевски срез), који је од болова пао у несвест, и Саво Пиљојчић из Рођевића (Жички срез).⁵⁵ Како је Чумић од Милије

Миливојевића и гуслара Светозара Павловића сазнао да Саво, стар око 80 година, има доста новца, он је са неколико разбојника напао поменутог домаћина 1. августа 1929. године. Након ударања кундацима, којима су присуствовали и Савова жена и осамнаестогодишњи унук кога су на превару ухватили и везали, Саво је разбојницима дао 1200, на шта је Чумић викнуо да су код њега дошли по 30.000 динара. Како није желео да им да више новца, разбојници су га одвели дубље у кућу, од поломљених столица наложили ватру и почели да га пеку усијаним веригама. Када више није могао да издржи, Саво је донео још 13.000 динара, али разбојници су тражили још. Када је несрећни човек почео да плаче и моли да га пусте, уверавајући их да нема више пара, Чумић је потегао пушку да га убије, у чему га је спречио један од саучесника. Коначно, разбојници су отишли одневши поред поменутог новца и 20 динара у сребру, једно чохано одело (у коме је Чумић и убијен), као и других ствари, што је све укупно износило око 17.000 динара. Са друге стране, Саво је од повреда пао у несвест и завршио у болници у тешком стању, а на веригама су пронађени и трагови његовог меса.⁵⁶

У свирепости Чумићеве дружине нису биле повлашћене ни жене. Упечатљив је пример разбојништва и „свирепог” мучења удовице Драге Јовановић из Сврачкава (Пожешки срез) и њене ћерке. Драга је на суђењу изјавила да је сиромашна и да је новац уштеђевина од инвалидске потпоре и продаје коза.⁵⁷ Исто тако, разбојници су били сурови и према мајци Радомира Никшића из Доњег Дупца коју је, док се Радомир борио са лоповима,

[53] Д. Митровић, „Суђење јатацима и друговима хајдука Чумића”, *Полићика*, 27. мај 1930, 7. Према једном сведочењу, Чумић није хтео да врши разбојништва ни очи среде и петка (Аноним, „Најсвирепије Чумићево дело”, *Време*, 29. мај 1930, 7).

[54] Д. Митровић, „Оптужени и даље све поричу”, *Полићика*, 29. мај 1930, 7; Аноним, „Најсвирепије Чумићево дело”, *Време*, 29. мај 1930, 7.

[55] Аноним, „Чачански првостепени суд ставио је под суд и у притвор 32 члана злогласне Чумићеве разбојничке банде”, *Време*, 11. март 1930, 5. Можда је усијаним гвожђем мучен и Радиша Виторовић из Беле Реке, пошто у тексту пише да су

.....
га разбојници „текли”, па није јасно да ли је словна грешка на првом или другом слову – пекли или тукли (Д. Митровић, „Суђење друговима и јатацима хајдука Чумића”, *Полићика*, 28. мај 1930, 8).

[56] Т. П., „Маскирани разбојници после зверског мучења изнуђавају једном домаћину 15.000 динара”, *Време*, 4. август 1929, 7.

[57] Д. Митровић, „Оптужени и даље све поричу”, *Полићика*, 29. мај 1930, 7; Аноним, „Најсвирепије Чумићево дело”, *Време*, 29. мај 1930, 7.

један од њих везао у њеној соби и тукао.⁵⁸ Мучене су такође и жена Димитрија Грујовића из Лознице и Радише Виторовића из Беле Реке (Златиборски срез).⁵⁹

На крају можемо поменути и то да Чумић није држао ни дату реч да жртве неће тући ако му дају новац. Пронашли смо два оваква случаја – разбојништво над Милованом Радовићем из Равна септембра 1917. који је од повреда и преминуо и над Радишом Виторовићем из Беле Реке кога су, иако је био болестан, мучили.

Након разбојништва у Доњем Дупцу 31. августа, истрага коју је водио начелник Среза драгачевског постаје све интензивнија. Већ је постало сасвим јасно да је центар Чумићеве организације у Драгачеву и да највећи део злочина креће управо из овог краја.⁶⁰ Током септембра, начелник Радивојевић добија анонимно писмо⁶¹ у коме пише да ће разбојници ускоро покушати да опљачкају кућу једног домаћина у драгачевском селу Лукама и да је међу тим особама и Димитрије Чумић.⁶² По овом сазнању Радивојевић је у селу Вучковици, на путу за Луке, очито знајући из кога ће правца Чумић ићи, поставио заседу која је данима чекала на том месту.⁶³ Коначно, у ноћи 28. септембра наишао је Чумић са, према извештају *Времена* двојицом, а према

Полицији тројицом другова. Након жандармског наређења да стану, Чумић и другови су отворили паљбу на заседу, након чега је дошло до краткотрајне размене ватре, током које је погинуо један од Чумићевих сапутника, Велимир Солдатовић, док су остали побегли.⁶⁴ Код места сукоба пронађен је француски карабин који је 12. маја исте године отет од Тихомира Главоњића из Виче.⁶⁵

Након овог инцидента, Радивојевић је могао конкретније да приступи истрази. Тако је прво испитао жену убијеног Велимира, Добринку, која је открила велики број Чумићевих разбојника и јака.⁶⁶ Добринка се касније правдала пред судом да њен муж није био разбојник, већ да се инфилтрирао у редове хајдука да би полицији помогао у истрази, те да је грешком убијен у пуцњави.⁶⁷ У чланку у листу *Време* од 6. октобра 1929. године као могући учесник пуцњаве од 29. септембра помиње се и Богосав Солдатовић, брат убијеног Велимира, који је носио Тихомиров карабин, био рањен, а касније превијен у ивањичкој болници, за којим се у том тренутку трагало.⁶⁸ Након ових информација о њему више нема никаквих података.

Већ у првих седам дана, до 5. октобра, у притвору среза у Гучи нашао се велики број разбојника, међу којима су били и они најближи са Чумићем – Рајко Радосављевић из Белог Камена и Чедомир Радојичић из Трешњевице (обојица из Драгачевског

[58] Аноним, „Разбојништво у Доњем Дупцу”, *Полишка*, 30. мај 1930, 7.

[59] Д. Митровић, „Суђење друговима и јатацима хајдука Чумића”, *Полишка*, 28. мај 1930, 8.

[60] Д. Митровић, „Велики лов начелника среза драгачевског”, *Полишка*, 10. октобар 1929, 9.

[61] Можда је ово писмо послао извесни Душан Јовановић, који се на једном месту помиње као особа која је помогла начелнику Радивојевићу да постави заседу (М. П., „У Чачку је почео претрес члановима Чумићеве разбојничке банде”, *Време*, 27. мај 1930, 7). Њега Рајко Радосављевић помиње као саучесника у једном делу, али се њему није судило нити је био ухапшен (Д. Митровић, „Суђење друговима и јатацима хајдука Чумића”, *Полишка*, 28. мај 1930, 8).

[62] М. Петронијевић, „Разбојник Димитрије Чумић имао је банду која је бројала преко 50 чланова”, *Време*, 6. октобар 1929, 7.

[63] Д. Митровић, „Велики лов начелника среза драгачевског”, *Полишка*, 10. октобар 1929, 9.

[64] Аноним, „Сукоб жандарма и одметника Милана Чумића у срезу драгачевском”, *Време*, 30. септембар 1929, 6; *Полишка* наводи и то да је уз убијеног Велимира са Чумићем био и Периша Луковић из Латвице, као и да је Велимир био из породице старих и познатих хајдука Јована и Станка Солдатовића (Д. Митровић, „Велики лов начелника среза драгачевског”, *Полишка*, 10. октобар 1929, 9).

[65] М. Петронијевић, „Разбојник Димитрије Чумић имао је банду која је бројала преко 50 чланова”, *Време*, 6. октобар 1929, 7.

[66] М. Петронијевић, „Разбојник Димитрије Чумић имао је банду која је бројала преко 50 чланова”, *Време*, 6. октобар 1929, 7.

[67] Аноним, „Разбојништво у Доњем Дупцу”, *Полишка*, 30. мај 1930, 7.

[68] М. Петронијевић, „Разбојник Димитрије Чумић имао је банду која је бројала преко 50 чланова”, *Време*, 6. октобар 1929, 7.

среза).⁶⁹ Начин ислеђивања појединих окривљених био је праћен физичком силом, о чему се причало и током судског процеса у Чачку.⁷⁰ Тако се дошло до тога да су скоро сви окривљени у Гучи признавали скоро све (са детаљним описима), док су у Чачку све то порицали, правдавајући се да су све признали под физичким притиском. Ипак, један доказ истинитости исказа датих у Гучи јесте признање Радосављевића и Радојичића где су сакрили свој плен, који је затим заиста и пронађен на наведеним местима (реч је била о суми од око 20.000 динара и разним другим стварима).⁷¹

Према сведочењу похапшених јатака, Чумић је код себе имао списак особа које је у будућности требало опљачкати. На том списку налазили су се Тихомир Јоловић, Љубо Савићевић и Љуба Оцокољић из Лисе (Драгачевски срез), учитељ Милун Мацаревић, свештеник Милан Недовић и председник општине Миша Милосављевић, сви из Котраже (Драгачевски срез), као и неки „Турчин“ из „Санцака“.⁷² Такође се током ислеђивања сазнало и то да је Чумић, уз јатковање деловође општине котрашке Владимира Јанковића, покушао да опљачка Илију Кузмановића, највероватније из Котраже. У овом делу није успео, јер је Кузмановић пружио оружани отпор.⁷³ Касније је Владимир Јанковић истрагом ослобођен оптужби, а овај случај се није нашао на процесу у Чачку.⁷⁴ Такође, Чумић је терао и Филипа Јевђића да

опљача 25.000 динара и убије неког у Вучковици (Драгачевски срез), али ни ово дело, по свој прилици, није извршено.⁷⁵

Чумић је у међувремену званично оглашен за хајдука и уцењен од стране власти на 20.000 динара.⁷⁶ Након оваквог развоја догађаја, увидевши да су му власти за петама, Чумић је науму имао два нама позната плана како да избегне заслужену казну. Први је био да он и Драшкић откопају један свеж гроб у Северову, да покојнику одсеку и смрскају главу и обуку Чумићево одело. Након овога, Драшкић би се пријавио властима да је убио Чумића, док би овај заправо побегао у Албанију, где је наводно имао себи блиске људе.⁷⁷ За разлику од првог, други план био је легалне природе, пошто је Чумић написао писмо великом жупану Јефтићу, у коме га моли да му код краља Александра издејствује помиловање, односно да му се поштеди живот, а да ће се он заузврат предати.⁷⁸

Дана 18. октобра жандармеријској станици у Брекову јавио се један сељак из суседног села Крушчице са информацијама да се у селу Рогама налази Чумић и да су његови јатаци у том месту општински писар Гвозден Кабаница (по њему је Чумић послао писмо великом жупану Јефтићу) и Иван Миливојевић (три пута робијао до тада⁷⁹). По доласку патроле у село, код проказаних су пронађени одређени сумњиви трагови, након чега су, после првобитног негирања, све признали. Јатаци су властима пренели да се Чумић спрема да прослави своју славу Светог Тому 19. октобра, те да је њих задужио да му купе потребне ствари у Пожеги. Командир жандармске станице и саме патроле наредник

[69] М. Петронијевић, „Разбојник Димитрије Чумић имао је банду која је бројала преко 50 чланова“, *Време*, 6. октобар 1929, 7.

[70] О овоме је на суду у Чачку сведочио и Милован Белобрковић, кафеџија из Гуче, који је присуствовао полицијским ислеђивањима у свом месту. Он је рекао да су неки осумњичени заиста били мучени у полицији (Аноним, „Најсвирепије Чумићево дело“, *Време*, 29. мај 1930, 7).

[71] Аноним, „Истрага против разбојничке банде озлоглашеног хајдука Димитрија Чумића“, *Време*, 13. октобар 1929, 5.

[72] Д. Митровић, „Велики лов начелника среза драгачевског“, *Полиџика*, 10. октобар 1929, 9.

[73] М. П., „Нова хапшења јатака Чумићеве банде“, *Време*, 8. децембар 1929, 8.

[74] Аноним, „43 члана Чумићеве разбојничке банде предати су чачанском Првостепеном суду“, *Време*, 22. јануар 1930, 6.

[75] Д. Митровић, „Суђење јатацима и друговима хајдука Чумића“, *Полиџика*, 27. мај 1930, 7.

[76] Луковић, „Како је убијен злогласни хајдук Димитрије Чумић“, *Време*, 24. октобар 1929, 4.

[77] Аноним, „Четрдесет и три хајдука и јатака“, *Полиџика*, 26. мај 1930, 7.

[78] Луковић, „Како је убијен злогласни хајдук Димитрије Чумић“, *Време*, 24. октобар 1929, 4.

[79] Д. Митровић, „Оптужени и даље све поричу“, *Полиџика*, 29. мај 1930, 7.

Радомир Урошевић наредио је јатацима да изврше све што је Чумић од њих затражио, док је он организовао заседу за Чумића испод планине Благаје, где је планирана прослава славе.⁸⁰

Заједно са Чумићем био је и Димитрије Драшкић који је био из овог краја. Он је након окршаја у Вучковици и разбијања ове разбојничке групе допао под власт начелника Ариљског среза који га је (или је то била одлука великог жупана Јефтића⁸¹) пустио назад у Чумићеву дружину, под условом да у року од десет дана Чумића убије или преда властима. Током потере под планином Благајом, Драшкић је био у контактима са жандармском потером. Међутим, према сведочењима самих јатака, није желео да га преда живог, плашећи се да ће овај открити многа његова кривична дела. Зато је преваром успео да извуче Чумића из обруча потере и са њим се упутио у село Буар (Ужички срез), где га је ујутру, 20. октобра, око 5 часова током сна убио.⁸² Према Драшкићевом сведочењу, након првог пуцња Чумић је одскочио „два метра у вис и појурио” на њега, након чега га је коначно усмртио другим метком.⁸³

На лице места убрзо је изашао и велики жупан Владимир Јефтић, након чега му је, тек по повратку у Ужице, стигло и Чумићево писмо о предаји и помиловању.⁸⁴ Чумићев леш пренет је у Ужице, где се краће време налазио у дворишту Среског начелства, након чега је пренето у болницу на обдукцију.⁸⁵

После Чумићевог убиства истрага је настављена даље, а начелници срезова у којима је Чумић вршио своја разбојништва, а пре свега Драгачевског, Златиборског и Пожешког, привођили су велики број осумњичених. Међу њима је било и жена, а једна од њих, Миља Тешовић из Северова/Крушчице, била је наводно у љубавној вези са Чумићем.⁸⁶ Због сумње у јатаковање, ухапшено је и доста угледних људи, међу којима и председник општине бакионичке Миљко Марјановић из Бакионице⁸⁷ и председник општине јаворске Милан Рацић из Кушића.⁸⁸ Велику сензацију у пожешком и ужичком крају изазвало је притварање Милисава Авакумовића, бившег председника општине у Крушчици и истакнутог члана Демократске странке, који је важио за једног од најбогатијих и најугледнијих људи овога краја.⁸⁹ Ипак, врло брзо, већ 20. новембра, Авакумовић је био ослобођен оптужби и пуштен из притвора у Гучи.⁹⁰

Укупно је приведено између 50 и 60 осумњичених и сви они су на крају завршили у притвору Среза драгачевског у Гучи, пошто је поступак прешао у надлежност Чачанском првостепеног суда.⁹¹ Због обима посла и великог броја осумњичених, почетком децембра начелник Радивојевић послао је захтев за помоћ Министарству правде, које је наложило Чачанском првостепеном суду да пошаље по једног писара и судију у Гучу, а избор је пао на судију Милутина Ћосића и

[80] Луковић, „Како је убијен злогласни хајдук Димитрије Чумић”, *Време*, 24. октобар 1929, 4; Аноним, „Одбрана и последња реч оптужених”, *Полишка*, 6. јун 1930, 9.

[81] Аноним, „Злогласни хајдук Димитрије Чумић убијен је док је славио своју славу Светог Тому”, *Време*, 21. октобар 1929, 3.

[82] Луковић, „Како је убијен злогласни хајдук Димитрије Чумић”, *Време*, 24. октобар 1929, 4; Аноним, „Одбрана и последња реч оптужених”, *Полишка*, 6. јун 1930, 9.

[83] Аноним, „Злогласни хајдук Димитрије Чумић убијен је док је славио своју славу Светог Тому”, *Време*, 21. октобар 1929, 3.

[84] Аноним, „Злогласни хајдук Димитрије Чумић убијен је док је славио своју славу Светог Тому”, *Време*, 21. октобар 1929, 3.

[85] Д. М., „Убиство хајдука Д. Чумића”, *Полишка*, 22. октобар 1929, 6.

[86] Аноним, „Нова хапшења саучесника и јатака злогласног разбојника Димитрија Чумића”, *Време*, 25. октобар 1929, 6; То касније нису помињали на претресу, док се наводи да је била ожењена за извесног Витомира (Д. М., „Суђење дружини хајдука Чумића”, *Полишка*, 2. јун 1930, 8).

[87] Д. Митровић, „Велики лов начелника среза драгачевског”, *Полишка*, 10. октобар 1929, 9.

[88] Д. М., „Убиство хајдука Д. Чумића”, *Полишка*, 22. октобар 1929, 6.

[89] Аноним, „Хапшење јатака убијеног хајдука Чумића”, *Време*, 3. новембар 1929, 10.

[90] Аноним, „50 атака хајдука Чумића”, *Време*, 21. новембар 1929, 5.

[91] Аноним, „Јатаци убијеног хајдука Чумића биће предати Чачанском суду”, *Време*, 14. новембар 1929, 5.

писара Тодора Паневића.⁹² И поред ове помоћи, истражни процес у Гучи завршен је тек 20. јануара 1930. године, након чега је кривице ослобођено 11 окривљених, док је против њих 43 подигнута оптужница.⁹³

У Чачак, пред надлежни Првостепени суд, 21. јануара 1930, у 9 часова ујутру, упућена су 43 разбојника, које је преко планине Јелице пратила јака жандармеријска стража, појачана и људством из Чачка.⁹⁴ У Чачку је за дочек ове поворке владала велика заинтересованост, па су тако улице којима су окривљени требали да прођу биле пуне још од 12 часова, иако је колона у град стигла тек око пола три поподне. На челу окривљених ишла су два председника општина – бакионичке Миљко Марјановић и јаворске Милан Рацић, док је Рајко Радосављевић поворку веселио свирајући у своју „свиралу“ (вероватно фрулу). Пред вратима судског притвора, до којих је окривљене испратио велики број народа, разбојнике је фотографисао фотограф Томислав Зупан.⁹⁵

Касациони суд је 9. или 10. марта поништио првостепено решење по коме се разбојницима и јатацима судило пред два одвојена суда. Према овом решењу, јатацима је морао судити исти поротни суд који је судио и разбојницима. У исто време, Чачански првостепени суд „ставио“ је у притвор 32 члана Чумићеве банде (вероватно се мисли на то да им је потврдио или продужио притвор), док је њих двадесет отпустио.⁹⁶ Међутим, касније, на процесу су сва 43 оптужена била у притвору.

Суђење је коначно отпочело у понедељак, 26. маја 1930. године, у 7.30 часова у сали Првог одељења.⁹⁷ Судски колегијум чинили су председник Јеремија Јеремић, судије Ђурђе Маринковић и Миленко Јешић, деловођа Миодраг Топаловић, поротници Обрадовић, учитељ у пензији, и Влајко Јаковљевић, земљорадник из Вапе. Приватних тужилаца, тј. окривљених, било је око 20, сведока преко 150, док су адвокати одбране били Миодраг Васић, Момчило Симић, Александар Ђурчић, Љубомир Љуба Кордић, Миливоје Туцаковић, Чеда Урошевић, Димитрије Поповић и Драгутин Лазовић.⁹⁸ Према оптужници коју је сачинио државни тужилац Милутин Ћосић окривљенима се на терет стављало 23 кривична дела, од чега 17 тешких са два убиства и шест дела лакше природе.⁹⁹

Окривљени су у салу улазили везани по двојица у пратњи жандарма. Процес је отпочео у 10 часова читањем извршних решења о стављању у притвор, што је трајало око пола сата, да би затим тужилац Ћосић прочитао и саму оптужницу.¹⁰⁰ Након уводних процедуралности, отпочело је суђење по предметима оптужнице, тј. по разбојничтвима, која су претресана следећим редом: 26. маја: 1. Тихомир Главоњић, 2. Миливоје Вучићевић; 27. маја: 3. Рисим Тутуновић, 4. Димитрије Грујовић, 5. Андрија Илић, 6. Гавро Тимотијевић, 7. Обрад Стојковић, 8. муслимани на путу Јавор – Ивањица, 9. Радиша Виторовић; 28. маја: 10. удовица Драга Јовановић, 11. Саво Пиљојчић, 12. Вуле Василић, 13. Радомир Никшић; 30. маја: 14. Јован Милићевић, 15.

[92] М. П., „Нова хапшења јатака Чумићеве банде“, *Време*, 8. децембар 1929, 8.

[93] Д. М., „Стављање под суд Чумића и јатака“, *Полиџика*, 21. јануар 1930, 8; Аноним, „43 члана Чумићеве разбојничке банде предати су чачанском Првостепеном суду“, *Време*, 22. јануар 1930, 6.

[94] Аноним, „43 члана Чумићеве разбојничке банде предати су чачанском Првостепеном суду“, *Време*, 22. јануар 1930, 6.

[95] М. П., „Чланови Чумићеве разбојничке банде доведени су у Чачак“, *Време*, 26. јануар 1930, 8.

[96] Аноним, „Чачански првостепени суд ставио је под суд и у притвор 32 члана злогласне Чумићеве разбојничке банде“, *Време*, 11. март 1930, 5.

[97] Аноним, „У понедељак почиње суђење Чумићевој разбојничкој банди“, *Време*, 25. мај 1930, 9; Аноним, „Четрдесет и три хајдука и јатака“, *Полиџика*, 26. мај 1930, 7.

[98] Аноним, „Четрдесет и три хајдука и јатака“, *Полиџика*, 26. мај 1930, 7; М. П., „У Чачку је почео претрес члановима Чумићеве разбојничке банде“, *Време*, 27. мај 1930, 7; Аноним, „Одбрана и последња реч оптужених“, *Полиџика*, 6. јун 1930, 9.

[99] Аноним, „Четрдесет и три хајдука и јатака“, *Полиџика*, 26. мај 1930, 7; М. П., „У Чачку је почео претрес члановима Чумићеве разбојничке банде“, *Време*, 27. мај 1930, 7; Д. Митровић, „Суђење јатацима и друговима хајдука Чумића“, *Полиџика*, 27. мај 1930, 7.

[100] Д. Митровић, „Суђење јатацима и друговима хајдука Чумића“, *Полиџика*, 27. мај 1930, 7.

Чедомир Димитријевић, 16. Јовица Анђе-лић; 31. маја: 17. Гајо Драгутиновић, 18. осам јатака оптужених за скривање и опскрбљи-вање Чумића,¹⁰¹ 19. Милан Рацић, 20. Миљко Марјановић. Коначно, 2. јуна изведени су и последњи оптужени који су терећени за јатаковање.¹⁰²

Милан Рацић (60 година), од 1926. пред-седник општине јаворске, теретио се да је преко Крстомира Чакаревића позвао Чумића да опљачка његовог општинског деловођу Глишу Циврића. Рацића су за ово дело у Гучи теретили Чакаревић и Радојичић, да би у Чачку све порекли. Рацић се још у Гучи бра-нио да је невин и да је жртва мржње Чакаре-вића, док са поменутим Глишом јесте био у лошим односима.¹⁰³ Такође, приликом своје речи, адвокат Александар Ђурчић изјавио је да су Рацића на суд довели „његови лични непријатељи”.¹⁰⁴ Рацић је на крају ослобођен свих оптужби, а да је деловођа заиста био жељена мета хајдука наводи се приликом претреса разбојништва над муслиманима на путу Јавор – Ивањица, које су хајдуци починили у повратку са Јавора где су ишли да опљачкају Циврића.¹⁰⁵

Миљко Марјановић, председник општине бакионичке, оптужен је од стране Филипа Јевђића да је преко Драшкића Чумићу дао новац,¹⁰⁶ а од Радојичића да је Чумићу дао једну пушки.¹⁰⁷ Миљко је све ово порицао,¹⁰⁸ а његов адвокат Миодраг Васић рекао је да иза

оптужби на његов рачун стоји Гавро Томић (вероватно мисли на Гавру Тимотијевића) из Јелендола због личне мржње.¹⁰⁹

Као што смо већ рекли, претрес разбој-ништа и јатаковања завршен је 2. јуна, док су сведоци испитивани и сутрадан, 3. јуна. Истог дана своју реч имао је и државни тужи-лац Милутин Ћосић. Он је, између осталог, поротни суд позвао да све оптужене казни, да их треба јавно жигосати и одстранити из друштва.¹¹⁰ Након своје речи, тужилац Ћосић прочитао је нека писма која су про-нађена код притвореника, а у којима они саветују сведоцима шта да причају и како да се понашају пред судом.¹¹¹ Читање ових писама настављено је и сутрадан, 4. јуна, да би у наставку овог дана и током 5. јуна своју одбрану износили адвокати окривљених. Одбрана је највише инсистирала на начину изнуђивања признања у Гучи, те да их зато не треба узимати у обзир, затим на мањка-вости саме оптужнице и процеса и тражила ослобађајуће или блаже казне. Након изла-гања адвоката одбране, за уторак 10. јуна заказани су завршна реч оптужених и изри-цање пресуда.¹¹²

За разумевање о каквом менталитету окривљених се ради, значајно је читање једног уверења о владању у притвору прочитаног 3. јуна, пре него што је реч добио државни тужилац Ћосић. Према овом уверењу које је пред свим окривљенима прочитао предсе-давајући судија Јеремић, само један од при-твореника имао је врло добро владање, њих

[101] Д. М., „Суђење дружини хајдука Чумића”, *Полишка*, 2. јун 1930, 8.

[102] Аноним, „Данас ће дати реч одбрана”, *Време*, 3. јун 1930, 7.

[103] М. Петронијевић, „Суђење разбојницима Чумићеве банде у Чачку”, *Време*, 1. јун 1930, 9; Д. М., „Суђење дружини хајдука Чумића”, *Полишка*, 2. јун 1930, 8.

[104] Аноним, „Осми дан суђења јатацима и члановима Чумићеве разбојничке банде”, *Време*, 5. јун 1930, 7.

[105] Д. Митровић, „Суђење друговима и јатацима хајдука Чумића”, *Полишка*, 28. мај 1930, 8.

[106] Д. Митровић, „Суђење јатацима и друговима хајдука Чумића”, *Полишка*, 27. мај 1930, 7.

[107] Д. Митровић, „Суђење друговима и јатацима хајдука Чумића”, *Полишка*, 28. мај 1930, 8.

[108] М. Петронијевић, „Суђење разбојницима Чумићеве банде у Чачку”, *Време*, 1. јун 1930, 9.

[109] Аноним, „Одбрана и последња реч оптужених”, *Полишка*, 6. јун 1930, 9.

[110] Д. Митровић, „Реч државног тужиоца”, *Полишка*, 4. јун 1930, 11.

[111] Д. Митровић, „Реч државног тужиоца”, *Полишка*, 4. јун 1930, 11; Аноним, „Реч одбране”, *Полишка*, 5. јун 1930, 8; Аноним, „Осми дан суђења јатацима и члановима Чумићеве разбојничке банде”, *Време*, 5. јун 1930, 7.

[112] Аноним, „Осми дан суђења јатацима и члановима Чумићеве разбојничке банде”, *Време*, 5. јун 1930, 7; Аноним, „Реч одбране”, *Полишка*, 5. јун 1930, 8; Аноним, „Пресуда Чумићеве банди изрећи ће се у уторак”, *Време*, 6. јун 1930, 5; Аноним, „Одбрана и последња реч оптужених”, *Полишка*, 6. јун 1930, 9; Аноним, „Пресуда ће пасти у суботу”, *Правда*, 6. јун 1930, 2.

26 добро, 11 сумњиво и пет „рђаво”. Чак осам оптужених већ је осуђивано на робију и то за хајдучију, убиства, силовања и сл., док је 13 њих било под надзором (вероватно полиције). Такође, у уверењу се наводи и да су 38 њих добри радници, док су њих петоро лоши.¹¹³

Од свих окривљених најсуровију слику о себи дао је Рајко Радосављевић из Белог Камена. Он је на једно питање председавајућег зашто је лежао у затвору, хладнокрвно одговорио да је одробијао 15 година због убиства жандарма.¹¹⁴ Такође, поред убиства, Радосављевић је пре Великог рата, по свој прилици, осуђиван и за хајдуковање.¹¹⁵ Подсетићемо се и на већ поменути детаљ да је приликом спровода у Чачак свирао неки инструмент (вероватно фрулу). Када уз све ово додамо то да је осуђен на највећу казну од 138 година затвора (преиначена на максималну могућу од 20), добијамо слику о једном изузетно суровом и опасном човеку.

Други најозлогашенији међу разбојницима, Чедомир Чеда Радојичић из Трешњевице, стар 52 године, по занимању је био воденичар, а изгледом висок и крупан човек.¹¹⁶ Пре Великог рата био је осуђен на 12 година робије због једног убиства и једног рањавања, према његовим речима из самоодбране.¹¹⁷ Приликом одбране адвокат Симић причао је о „тешким приликама” у којима је живео Радојичић и да су њему важни његова деца, воденица и кућа, а не казна, према којој је он равнодушан.¹¹⁸ Ипак, колико је он био

хладнокрвна и охола особа видимо и током неких претреса на којима је оштећенима иронично добацивао и одговарао (разбојништво у Доњем Дупцу).¹¹⁹

Слика Димитрија Драшкића из Северова, старог 63 године, помало је конфузна. На улазу у чачански затвор, на добацивање да ће га фотограф са апаратом убити, изјавио је да се не плаши ни митраљеза, а камоли фото-апарата.¹²⁰ Починио је многа разбојништва са Чумићем, био му један од најближих сарадника, да би га на крају издао и убио, добрим делом и да би самог себе заштитио од његових сведочења. Међутим, током излагања свог браниоца Туцаковића, Димитрије Драшкић је плакао,¹²¹ а за себе је једном приликом рекао да је у свом селу два пута биран за кмета.¹²²

На почетку последњег дана процеса, 10. јуна, своју завршну реч имали су оптужени, од којих су многи били утучени и кроз сузе молили суд за ослобођење. Након овога, порота је повучена на већање. Врло брзо су изречени пресуда и казне. Према пресуди као кривима проглашено је 29 особа са укупном висином казни од 400 година и један месец. Међутим, пошто је највећа казна у то време била 20 година робије, тако се број година који су затвореници требали да одлеже смањује на 294 године и један месец. Највеће казне добили су Рајко Радосављевић и Чеда Радојичић (138, односно 108 година робије), које су преиначене у највишу могућу казну од 20 година, затим Крстомир Чакаревић, Димитрије Драшкић, Филип Јевђић, Арсеније Јокловић, Миле Ђошка Видић, Војислав Павловић и Иван Миљивојевић – сви преко 10 година робије. Најмање казне добило је осам окривљених (између 6 и 8 месеци) и

[113] Д. Митровић, „Реч државног тужиоца”, *Полишка*, 4. јун 1930, 11.

[114] Д. Митровић, „Суђење јатацима и друговима хајдука Чумића”, *Полишка*, 27. мај 1930, 7; Д. Митровић, „Реч државног тужиоца”, *Полишка*, 4. јун 1930, 11.

[115] Д. Митровић, „Суђење јатацима и друговима хајдука Чумића”, *Полишка*, 27. мај 1930, 7.

[116] Д. Митровић, „Суђење јатацима и друговима хајдука Чумића”, *Полишка*, 27. мај 1930, 7; Д. М., „Суђење дружини хајдука Чумића”, *Полишка*, 2. јун 1930, 8.

[117] Д. М., „Суђење дружини хајдука Чумића”, *Полишка*, 2. јун 1930, 8.

[118] Аноним, „Осни дан суђења јатацима и члановима Чумићеве разбојничке банде”, *Време*, 5. јун 1930, 7; Аноним, „Реч одбране”, *Полишка*, 5. јун 1930, 8.

[119] Аноним, „Разбојништво у Доњем Дупцу”, *Полишка*, 30. мај 1930, 7.

[120] М. П., „Чланови Чумићеве разбојничке банде доведени су у Чачак”, *Време*, 26. јануар 1930, 8.

[121] Аноним, „Пресуда ће пасти у суботу”, *Правага*, 6. јун 1930, 2.

[122] Д. М., „Суђење дружини хајдука Чумића”, *Полишка*, 2. јун 1930, 8.

они су након изрицања пресуде пуштени из притвора, јер су у њему већ одлежали своје казне. Сви оптужени имали су на рачун разних судских трошкова укупно да исплате 600.000 динара.¹²³ Пресуду је Касациони суд потврдио 9. или 10. септембра 1930. године.¹²⁴

Табела 1: Списак свих оптужених са местима боравка и изреченим казнама

	Име и презиме	Из места	Срез	Казна
1.	Рајко Радосављевић	Бели Камен	Драгачевски	138 / 20 година
2.	Чедомир Чеда Радојичић	Трешњевица	Драгачевски	108 / 20 година
3.	Ранисав Јоровић	Кривача	Драгачевски	20 година
4.	Крстомир Чакаревић	Котража	Драгачевски	18 година
5.	Димитрије Драшкић (63 год.)	Северово	Ариљски	16 година
6.	Филип Јевђић	Северови	Ариљски	15 година
7.	Арсеније Јоковић	Северово	Ариљски	14 година
8.	Миле Видић	Северово	Ариљски	14 година
9.	Војислав Павловић	Живица	Драгачевски	13 година
10.	Иван Миливојевић	Роге	Ариљски	12 година
11.	Периша Луковић	Латвица	Ариљски	5 година
12.	Перко Пантелић	Северово	Ариљски	5 година
13.	Светозар Павловић	Котража	Драгачевски	2 година
14.	Милија Миливојевић (50 год)	Пшаник	Драгачевски	2 године
15.	Спиридон Кузељевић	Доброселице	Златиборски	2 године
16.	Михаило Л. Ђуровић	Голеш	Прибојски	2 године
17.	Михаило Ј. Ђуровић	Добриловић	Прибојски	2 године
18.	Милева Јоровић	Кривача	Драгачевски	2 год. затвора и 2 год. губитка часних права
19.	Гвозден Кабаница	Роге	Ариљски	2 год. затвора и 2 год. губитка часних права
20.	Миодраг Лала Бојовић	Северово	Ариљски	2 год. затвора и 2 год. губитка часних права
21.	Светозар Ђиро Станић	Ступчевићи	Ариљски	1 год. затвора и 1 год. губитка часних права
22.	Сава Поповић	Бела Река	Златиборски	1 годину
23.	Велимир Јоровић	Лиса	Драгачевски	8 месеци
24.	Госпава, Лалина жена и кћи Драшкића	Северово	Ариљски	7 месеци
25.	Миља Тешовић	Северово	Ариљски	7 месеци
26.	Рајко Вајовић	Северово	Ариљски	7 месеци
27.	Видољуб Васић	Северово	Ариљски	7 месеци
28.	Драгојло Драшковић	Северово	Ариљски	7 месеци
29.	Периша Бујошевић	Рашчићи	Моравички	6 месеци
30.	Милан Раџић	Деретин	Моравички	Ослобођен
31.	Милојко Миљко Марјановић	Бакионица	Пожешки	Ослобођен

32.	Александар Милићевић	Врдила	Жички	Ослобођен
33.	Душан Ковачевић	Рогача	Драгачевски	Ослобођен
34.	Милан Ружичић	Горачићи	Драгачевски	Ослобођен
35.	Миливоје Алексић	Трешњевица	Драгачевски	Ослобођен
36.	Милосав Чопица	Гуча	Драгачевски	Ослобођен
37.	Петар Вујовић	Трнава	Трнавски	Ослобођен
38.	Петар Милосављевић	Трнава	Трнавски	Ослобођен
39.	Прибислав Обреновић	Лорет	Пожешки	Ослобођен
40.	Радомир Тановић	Ојковица	Златиборски	Ослобођен
41.	Славољуб Јоровић	Кривача	Драгачевски	Ослобођен
42.	Гајо Томић	/	/	Ослобођен
43.	Драгомир Видић/Бојовић	/	/	Ослобођен
44.	Миља Вајовић ¹²⁵	Северово	Ариљски	Ослобођена

Закључак

За разлику од предратних хајдука, који су често имали и политичке жртве пред собом, најчешће наручене, Чумићева дружина била је искључиво везана за економски фактор, без икаквих политичких обележја. Економске криза покренула је код морално

слабих и криминалу оданих људи потребу за новим разбојничким делима ради личне користи. Психолошке и економске моменте у тадашњој хајдучији истицао је и један од бранилаца током процеса у Чачку.¹²⁶

Једини прави хајдук био је Чумић, који није имао стално место боравка, док се његова дружина може узети под тај термин само оквирно, пошто се многи од осуђених нису лично познавали, већ их је повремено спајао сам Чумић. У разбојништва није увек ишла иста група људи, већ се разликовала према томе где се оно врши, а у добром делу случајева тежило се томе да учесници не буду из истог или околног села. Главни трио у највећем броју злочина, поред њега, чинили су Рајко Радосављевић и Чедо Радојичић, који су и осуђени на највеће казне, док остали нису били толико учестали. Према броју осумњичених Чумићев центар може се тражити у селу Северову, одакле долази највећи број преступника. И поред тога, у очи пада да су четворица која су осуђена на највеће затворске казне из Драгачева и да су они били десна рука Чумићу који је у овом крају и зимовао, због чега је оно за њега ипак имало знатно већу важност. Занимљиво је и да су окривљени из Драгачевског и Ариљског

[123] Аноним, „30 Чумићевих другова и јатака осуђено је на 396 година робије и 56 месеци затвора”, *Време*, 11. јун 1930, 6; Аноним, „Јуче је Чумићевој дружини изречена пресуда”, *Полишка*, 11. јун 1930, 8.

[124] Аноним, „Касација је оснажила пресуду Чачанског првостепеног суда, којом се осуђују на робију Чумићеви јатаци”, *Време*, 11. септембар 1930, 5.

[125] У новинама се среће искључиво збирна бројка о суђењу 43 разбојника, док се у *Времену* у два броја помиње да су од тога три жене. Овде видимо да су на списку 44 окривљена, од чега четири жене, за које иначе имамо помињања њиховог хапшења. Од свих окривљених једино за Драгомира Видића/Бојовића немамо помињање хапшења, а једино се помиње у 18. случају на процесу као један од осморице оптужених за јатаковање (са презименом Видић) и у списку ослобођених на крају процеса (са презименом Бојовић). Пошто овај списак није званичан, већ сачињен од података у новинама које нису биле увек усаглашене, пре свега око имена, презимена и места из којег долазе окривљени, предност смо дали бројци од 43 ухапшених, колико су наводили савременици. Могуће је да је неко које осуђен за мања дела, а касније ослобођен, није био у притвору. Пошто је мало вероватно да су аутори чланака могли омашити број окривљених жена, пошто их је било само три, та особа је можда била Миља Вајовић, која се помиње само у 18. предмету међу осморо јатака и којој је Чумић био течно. За њу се не наводи никакво конкретно дело, већ се она само бранила да Чумић никада није долазио код ње у кућу, па је на крају ослобођена (Д. М., „Суђење дружини хајдука Чумића”, *Политика*, 2. јун 1930, 8).

[126] Аноним, „Пресуда ће пасти у суботу”, *Правда*, 6. јун 1930, 2.

среза имали приближно исти број година које је требало провести у затвору – први 77 година и 8 месеци (са умањеним за Радо-сављевића и Радојичића), а други 74 године и 11 месеци.

Географски терен допринео је дуготрајности и повећању учесталости дела ове дружине. Из тог разлога, властима је било тешко да уђу у траг Чумићу и осталима. Нападаци су најчешће били маскирани, а жртве уплашене, па се често и на суђењу дешавало да их жртве нису могле препознати. Истрага је постала делотворна тек када су истражитељи добили једно анонимно писмо и када је жена једног јатака пала у њихове руке. Власти се нису либиле да сурово испитују окривљене не би ли што пре извукли потребне информације за хватање остатка Чумићеве групе. На крају, власти су до Чумићеве главе успеле да стигну тек преко његових људи који су га издали јер су увидели да је крај дружине због деловања власти врло близу.

Процес је био по свему велики за једно мало место, али ипак не нешто ново за Чачак. Новински чланци пратили су линију Пере Тодоровића из његове *Хајгучије*, па су и они били доста сензационалистички, са ударним насловима и поднасловима. Суд

на крају није био благ, иако није изречена ниједна смртна казна која је свакако била намењена Чумићу.

Извори и литература

Штампа

Време, 1928–1933.

Полиџика, 1928–1930.

Правда, 1930.

Литература

Исић, Момчило. „Аграрна криза у Србији, 1925–1935.“, *Економска криза : порекло и исходи*, зборник радова с научног скупа „Криза : порекло и исходи“ одржаног у САНУ 20. априла 2010. године, ур. Часлав Оцић, Београд : САНУ, 2018, 91-100.

Копуновић, Бошко Б. „Буковик и околина у Првом светском рату“, *Савиндан 24*, Пријепоље : Милешевски културни клуб „Свети Сава“, 2014, 18-24.

Милосављевић, Оливера. *Горски цареви : хајгучија у Чачанском и Рудничком округу у другој половини 19. века*, Чачак : Међуопштински историјски архив, 2016.

Мијатовић, Бошко. „Економска политика и конјунтура у Југославији 1919– 1925. године“, *Економска криза : порекло и исходи*, зборник радова с научног скупа “Криза : порекло и исходи” одржаног у САНУ 20. априла 2010. године, ур. Часлав Оцић, Београд : САНУ, 2018, 71-89.

Selimović, Salih. „Sjенички крај 1941. године.“, *Zbornik Janković VI*, br. 7 (2022), 131-156, <https://hrcak.srce.hr/file/444232> (преузето 11. 3. 2024).

HAJDUK DIMITRIJE ČUMIĆ AND HIS GANG (1928-1930)

After the end of the Great War and the unification of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, the territory of the former Kingdom of Serbia found itself demographically and economically devastated. After the initial recovery, in 1925 the Serbian village falls into a deep economic crisis, which drags people with bad morals and a criminal past into brigandage and banditry. They gathered around the old criminal Dimitrije Čumić from Zlatibor County, who settled in Dragačevo and its surroundings in the mid-1920s.

Čumić committed robberies even during the occupation, and after moving to Dragačevo and gathering accomplices and concealers, he committed at least 17 robberies starting in the spring of 1928. Due to the large territory in which Čumić operated (Užice and Raška districts), the investigation had not yield results

for a long time, until an anonymous tip was received about Čumić's movements, after which an ambush was made. One of Čumić's concealers was killed and his wife, who betrayed a large part of Čumić's associates, was arrested. After this, intensive investigation continued and culminated on 20 October 1929 when a close friend killed Čumić.

At the trial in Čačak, there were 43 defendants, 29 of whom were sentenced to 400 years and one month in prison. Rajko Radosavljević and Čedomir Radojičić received the highest sentences of 138 and 108 years but they had to be reduced to 20 years, which was the longest possible prison sentence at that time. The local population followed the whole process with great attention, as well as the Belgrade dailies, who wrote sensationally about all those events.

Stefan NOVIČIĆ

LE HAÏDOUK DIMITRIJE CUMIC ET SA TRIBU (1928-1930)

Après la fin de la Grande-guerre et l'union au Royaume des Serbes, des Croates et des Slovènes, l'espace de l'ancien Royaume de la Serbie fut dévasté démographiquement et économiquement. Après le commencement de son renouvellement, en 1925, les villages serbes connaissent une profonde crise démographique et économique, qui mène les personnes, mal vues ou ayant été des criminels dans le passé, dans des tribus de haïdouk et de bandits. Ils se recueillèrent autour de l'ancien délinquant Dimitrije Cupic du canton de Zlatibor, qui appartient au milieu des années vingt du XXème siècle au Dragacevo et ses environs.

Cumic effectua des brigandages au temps de l'occupation, puis après son passage au Dragacevo et le regroupement de ses camarades et de ses complices, il commit en moyenne 17 vols depuis le printemps de l'année 1920. En raison de la grandeur du territoire sur lequel Cumic était présent (la région d'Uzice et de Raska), les recherches ne menèrent à aucun résultat,

jusqu'à l'instant qu'un appel anonyme sur les trajets de Cumic ne soit réceptionné, suite auquel un guet-apens fut effectué. Un des complices de Cumic fut tué, après quoi son épouse fut emprisonnée, qui donna des informations sur un grand nombre de complices de Cumic. Après cela, l'investigation continua à être menée avec une grande ardeur, ce qui culmina par le meurtre de Cumic en 1920 par son proche ami.

Au procès judiciaire à Cacak, 43 personnes en tout furent accusées. dont 29 jugées à 400 ans et un mois de prison. Les plus grandes péitences recurrent Rajko Radosavljevic et Cedomir Radojicic de 138 et 108 années, mais il furent proclammés à vingt années de prison ferme, en raison que l'emprisonnement le plus long possible est porté à vingt ans, ce qui amena à ce chiffre. Le processus entier fut suivi par une grande attention de la part de la population locale, mais aussi par la presse quotidienne de Belgrade, qui écrivirent amplement sur tout et de manière sensationnelle.

Stefan NOVICIC

Слика 1: Убијени хајдук Чумић са потером и великим жупаном Јефтићем (М. А., „Преокрет у истрази поводом свирепог убиства у Равнима“, *Време*, 1. јануар 1933, 8)

Слика 2: Спровод окривљених у Чачански суд 21. јануара 1930. године (Аноним, „Четрдесет и три хајдука и јатака“, *Полиџика*, 26. мај 1930, 7)

Слика 3: Р. Радосављевић, Ч. Радојичић, Д. Драшкић и П. Луковић (Аноним, „Јуче је Чумићевој дружини изречена пресуда“, *Полиџика*, 11. јун 1930, 8)

Слика 4: Главни Чумићеви јатаци и саучесници (Д. Митровић, „Суђење друговима и јатацима хајдука Чумића“, *Полиџика*, 28. мај 1930, 8)